

Úvodem

Již pět let přináší Ústav mezinárodních vztahů každoroční hloubkové analýzy české zahraniční politiky (ČZP), v nichž se ptá na několik základních otázek: *Jaká byla zahraniční politika v uplynulém roce a proč? Jací aktéři a jakým způsobem vytvářeli českou zahraniční politiku? Jak o české zahraniční politice informovala média a jak přispívala k obecnému kontextu ČZP? Jaké byly hlavní trendy ČZP v uplynulých letech a jak na ně navazuje rok aktuální? Lze zahraniční politiku hodnotit jako úspěšnou, v čem spočívá její potenciál a kde naopak leží hlavní problémy?*

V letošním vydání se ve 21 kapitolách 23 autorů z ÚMV a dalších spolupracujících institucí zaměřuje na většinu podstatných rozměrů české zahraniční politiky v roce 2011. Oproti minulému vydání není zařazena souhrnná kapitola pokrývající bilaterální vztahy se státy západní Evropy, namísto toho jsme se vrátili k modelu zvláštní kapitoly pro Francii a Velkou Británii. Od letošního vydání nově ve vlastní kapitole analyzujeme otázky energetiky ve vnějších vztazích ČR, naopak jsme se rozhodli pro tento rok nezařadit region Latinské Ameriky.

Většina kapitol si všímá skutečnosti, že pět let od skončení platnosti dosud poslední koncepce české zahraniční politiky byla vládou v červenci 2011 schválena koncepce nová, jednotliví autoři se zamýšlejí nad významem nového koncepčního materiálu stejně, jako posunu od koncepce z let 2003–2006. Skutečnost, že koncepce vůbec vznikla, lze považovat za pozitivní jev, navzdory následné diskusi o jejím smyslu či obsahu. Řada kapitol si všímá dalšího pozitivního jevu v zahraniční politice roku 2011, a to relativně kvalitní administrativní schopnosti implementovat a provádět konkrétní zahraničněpolitické cíle. Dalším sdíleným rysem je posilování významu unijního rámce pro tvorbu české zahraniční politiky i pro schopnost prosazování českých priorit. Mnoho kapitol si bere na mušku pokračující – či dokonce stupňující se – problém, který leží v neuspokojivém politickém kontextu tvorby české zahraniční politiky, jež obecně trpí na jedné straně nezájmem většiny politických elit, a který je ještě umocněn permanentní vnitropolitickou krizí, a na straně druhé vyhocenými, zcela protikladnými postoji nejen mezi koalicí a opozicí, ale rovněž (a to je možná podstatnější) uvnitř vládnoucí koalice samé.

Úvodní kapitola analyzuje právě politický kontext a zapojení hlavních aktérů do zahraniční politiky (vláda, parlament, prezident) a zaměřuje se mj. na komplikovaný vznik a přijetí nové vládní koncepce ČZP a také na konflikt mezi jednotlivými aktéry zahraniční politiky. Druhá kapitola navazuje kvantitativní a kvalitativní sondou do kontextu mediálního a upozorňuje na to, že všechny tři hlavní negativní jevy z minulých let (selektivita, emocionalizace, personifikace) nadále působí jako podstatná

omezení pro vytváření smysluplného veřejného zázemí ČZP. Část věnovaná evropskému rozměru ČZP se detailně zaměřuje na vybrané dílčí aspekty českého unijního působení, na obecné úrovni se kriticky věnuje rozporuplnosti a vzájemně se vylučujícím pozicím, jež Česká republika prostřednictvím svých představitelů artikuluje vůči EU. Bezpečnostní kapitola se kromě koncepce zahraničněpolitické věnuje i vzniku bezpečnostní strategie, dále akvizičním procesům (a korupčnímu prostředí, které tyto procesy často provázejí), působení ČR v NATO a EU a mezinárodní zbrojní spolupráci. Středoevropská část knihy skládající ze dvou kapitol – Německo a Visegrádské státy spolu s Rakouskem – konstatuje strategičnost relací s Německem, Polskem a Visegrádskou skupinou a táže se, jakým způsobem je tato strategičnost chápána a realizována. Co se týká Německa, autor upozorňuje na pragmatičnost a kooperativnost české politiky, zároveň však také na rostoucí rozdíly v pohledech na unijní budoucnost mezi současnou českou a německou reprezentací. Podobný závěr by mohl platit i o vztazích vůči Polsku a v rámci V4 s tím rozdílem, že společných priorit a mnohaúrovňových a mnohatermatických pojmů je v tomto případě více.

Po multilaterální a regionální části následuje rozsáhlá část bilaterální, která analyzuje českou politiku vůči USA, Rusku, vybraným evropským zemím a mimoevropským regionům. Kapitola zasvěcená česko-americkým vztahům vyzdvihuje nalezení nového referenčního rámce této relace. Ten citelně chyběl po americkém rozhodnutí z roku 2009 neumístit na české území radarovou stanici jako součást amerického systému národní protiraketové obrany. Autor si ovšem všímá, že jistá míra zahoffklosti ze strany části českých zahraničněpolitických aktérů přetrvávala i v roce 2011. V česko-ruských vztazích pokračoval trend ekonomizace (a to i díky prohlubující se hospodářské krize v Evropě), kdy ekonomika vytlačuje většinu dalších témat. Přesto bezpečnostní a geopolitické prizma nadále ovlivňuje právě i pohled na hospodářskou agendu (ruské investice, dostavba JE Temelín). Podobná ekonomizace proběhla i v politice vůči Francii, zde to bylo dáno posilujícím významem jaderné energetiky. Naopak v případě Velké Británie byl zaznamenán posun spíše k větší politizaci, a to díky užší komunikaci v unijních otázkách. Pokud existuje oblast, vůči níž má ČR dostatečně jasně definovanou pozici, pak je to jistě východní sousedství EU. Východoevropská kapitola obsahuje jak analýzu multilaterálního rámce (zejm. Východní partnerství), tak bilaterálních vztahů s jednotlivými zeměmi. V balkánském regionu popisuje příslušná kapitola mj. skutečnost, že v Rumunsku, Chorvatsku a Bulharsku postupně ČR hledá a „buduje“ blízké partnery, s nimiž sdílíme podstatné společné zájmy. Rozsáhlá agenda blízkovýchodní, středomořská a afghánská je sloučena v jedné kapitole. Obecným rysem se zdá být evropeizace české zahraniční politiky vůči tomuto regionu a zároveň nárůst významu této agendy vzhledem k jeho bouřlivému vývoji v roce 2011 („arabské jaro“). Oproti tomu žádnou výraznější dynamiku nepřinesly vztahy ČR s regionem Dálného východu. I zde autor konstatuje význam unijního rámce pro českou zahraniční politiku, který jediný může udělit těmto relacím výraznější impulz. Subsaharská Afrika v roce 2011 potvrdila okrajové postavení mezi regionálními agendami ČR, což autor dává do kontrastu s významem tohoto regionu v rámci unijních vnějších vztahů. Jedním dechem však dodává, že se ČR může spolehnout na komunitarizaci této politiky a zaměřovat se na vybrané prioritní projekty.

Poslední třetina knihy se zaměřuje na multilaterální agendu české zahraniční politiky a další tematické oblasti. Co se týká členství ČR v mezinárodních organizacích (s výjimkou EU a NATO, které jsou pojednávány v první části knihy), kapitola konstatuje, že multilateralismus zůstává periferní oblastí ČZP a rozhodně nehraje strategickou úlohu. Česká republika se tak v multilaterálním rámci pohybuje s dílčími a omezenými cíli, nikoli na strategickém základě. V nově zařazené kapitole o energetice ve vnějších vztazích ČR logicky silně rezonuje téma jaderné energie, ale rovněž některá komunitární témata, jako implementace evropských liberalizačních opatření a infrastrukturní regionální propojování. I tato kapitola zdůrazňuje klíčový význam evropského rámce, zejména pro vnější energetickou bezpečnost. Rozvojová spolupráce ČR řešila v roce 2011 otázku, jak dostát svým závazkům a zodpovědnosti v čase rozsáhlých rozpočtových opatření, přičemž zejména její silné institucionální ukotvení napomáhá jejímu naplňování v dobách hospodářských problémů. Turbulentní a negativní hospodářský vývoj poznamenal v roce 2011 také oblast vnějších ekonomických vztahů a jejich podpory. I do této oblasti však negativně zasáhl turbulentní vývoj vnitropolitický. Nadále však platí, že vnější hospodářské vztahy působí jako jeden z nejdůležitějších faktorů možného oživení české ekonomiky. Zajímavým vývojem prochází česká kulturní diplomacie. V roce 2011 bylo přijato několik koncepčních kroků, jež by v nejbližší budoucnosti měly tuto složku ČZP posunout významně dopředu.

Jak je patrné, publikace *Česká zahraniční politika v roce 2011. Analýza ÚMV* nadále důsledně sleduje strukturu minulých ročníků, a to i ve vnitřním členění kapitol. Každá kapitola začíná analýzou politického prostředí a jeho vlivu na vlastní výkon politiky, na ni navazuje popis a kritické zhodnocení hlavních zahraničněpolitických agend a událostí. Zachováno zůstalo i analytické zaměření na role a význam jednotlivých aktérů, stejně jako snaha zachytit vliv mediálního kontextu na kvalitu tvorby zahraniční politiky a zahraničněpolitické diskuse. V závěru se všechny kapitoly zamýšlí nad kontinuitou a hlavními trendy v té které oblasti.

Díky tomuto rámci, který je v neměnné podobě sledován již pět let, tak publikace nabízí vskutku ojedinělou a kontinuální možnost sledovat vývoj české zahraniční politiky v bezprecedentní hloubce a rozsahu. Projekt každoročních analýz si snad již našel své místo v české veřejné i odborné debatě k české zahraniční politice, a to i díky velké a aktivní podpoře ze strany samých aktérů české zahraniční politiky. Publikace by však nemohla vzniknout bez obrovského úsilí a profesionálního přístupu všech složek Ústavu mezinárodních vztahů, zejména knihovny a nakladatelství ÚMV a také stážistů, kteří obětavě připravovali množství podkladů pro jednotlivé autory. Veliký dík náleží hlavnímu recenzentovi publikace Michaelovi Romancovovi a také recenzentům dílčích kapitol (Jan Karlas, Petr Kaniok, Petr Kratochvíl, Filip Černoch). Svým ochotným a kvalitním přístupem ke vzniku publikace přispěla v pozici výzkumné asistentky Petra Nováčková.

Za tým autorů si jako každý rok dovoluji vyjádřit naději, že publikace *Česká zahraniční politika v roce 2011* opět přispěje nejen ke kritické diskusi k této významné složce českého politického života, ale svým skromným dílem rovněž i ke kvalitní tvorbě české zahraniční politiky jako takové.

Michal Kořan